

Od izida *Fenomenologije I* bo kmalu minilo že dve leti. Študentje filozofije, ki jim je knjiga v prvi vrsti namenjena, so se z njeno vsebino že dodobra seznanili. Pred nekaj meseci je Tine Hribar izdal že nadaljevanje te knjige – *Fenomenologijo II*. Da je *Fenomenologija I* le prvi del širše zastavljenega načrta, govori že sam naslov, poleg tega pa avtor že na začetku *Fenomenologije I* napove svoj načrt: predstaviti fenomenološki način mišljenja na način, da bo sledil najvidnejšim avtorjem, med katere sam prišteva: Franza Brentana, Edmunda Husserla, Martina Heideggra, Emanuela Levinasa, Jacquesa Lacana in Jacquesa Derridaja. Prvim trem, če grobo povzamem, je namenjena prva knjiga *Fenomenologije*, drugim trem pa druga knjiga.

Fenomenologija I je zbirka razširjenih predavanj, ki jih je imel prof. Hribar v študijskem letu 1992/93, vendar pa se to opazi le na redkih mestih, le pri posameznih primerih. Ko razlaga na primer dogodek, razumljen v Heideggrovi perspektivi, tako pravi: "Ta prostor ima zame kot predavatelja torej pomen predavalnice, z nekega drugega vidika ima morda pomen učilnice, lahko tudi pomen razreda, če bi se vi študentje čutili kot skupina učencev ali šolarjev" (str. 207).

Ker pišemo to recenzijo s časovnim zamikom, imamo možnost pregleda recenzij te knjige izpod peresa drugih avtorjev. Več se jih je spotaknilo ob Hribarjevem izboru najpomembnejših predstavnikov fenomenološke smeri. Če sta Brentano in Husserl po splošno sprejetem mnenju stari oče in oče fenomenologije in Hei-

degger tisti, ki je fenomenološko mišljenje do kraja razvil, se mnogi ne strinjajo s prištevanjem Lacana in Derridaja tej skupini. Resnici na ljubo je treba povedati, da ga verjetno ni filozofskega leksikona na svetu, ki bi ta dva avtorja prišteval k fenomenologom. Vendar Hribar ne zapiše, da so ti avtorji deklarirani fenomenologi, pač pa trdi samo, da brez tega, kar je v mišljenju dosegla trojka pred njimi, ne bi moglo priti do tega, kar so počeli drugi trije. V tem smislu jih Hribar ne razume kot fenomenologe v najožjem pomenu, ampak zgolj kot dediče tradicije fenomenološkega načina mišljenja. Gre namreč za eno od Hribarjevih tez, po kateri je fenomenologija vodilna filozofska smer 20. stoletja. Če naj bo tako, se mora to kazati tudi v mišljenju najvidnejših filozofov v tem času, med katere trojka, ki jo poleg Heideggrovega prispevka fenomenologiji "po obratu" obravnava v *Fenomenologiji II*, prav gotovo spada.

Fenomenologija ima tudi na Slovenskem bogato tradicijo, z njo se je ukvarjal pred prvo svetovno vojno France Veber, učenec utemeljitelja predmetnostne teorije Alexiusa Meinonga, ki pa je bil učenec Franza Brentana. S fenomenologijo se je pri nas svoj čas ukvarjal tudi letos umrli filozof Cene Logar, za njim pa je bilo nekoliko praznine, ki so jo zapolnili današnji fenomenologi Ivan Urbančič, Tine Hribar, Dean Komel, Andrija Tonkli..., ki so vsi zbrani v krogu uredništva revije *Phainomena*. Poleg omenjenih pa se vsaj do neke mere k fenomenologom prištevajo tudi nekateri filozofi pretežno analitične filozofske usmeritve, npr. Matjaž Potrč.

Fenomenologijo opredeli Hribar kot vedo o fenomenih, kot vedo o tistem, kar je moč videti, uzreti. Videti, uzreti z notranjim očesom, ki ne uzre pojavov v Kantovem smislu, posamičnih stvari in oblik, ampak samo bistvo stvari, zato je tudi Husserlovo

pojmovanje filozofije kot fenomenologije razumljeno kot bistvo-gledje. Gre za strogost mišljenja, ki je potrebna za sestop (ali pa dvig) z doksične, logične ravni dojemanja na refleksijsko raven. Se pravi na raven, ki je še korak bližje stvarem samim, bliže Arhimedovi točki mišljenja, spoznanja in vedenja. Kaj je torej fenomenološko mišljenje?

To je mišljenje, ki ga je nakažal že Descartes s svojim "Cogito, ergo sum", določneje pa opredelil šele Edmund Husserl, v čigar pozivu: "K stvarem samim!" je zaobjeto samo bistvo fenomenološke metode in mišljenja: "Odvreči in zavreči vse ovire, ki nam preprečujejo dostop do stvari samih. Do tega, da bi stvari zagledali takšne, kakršne so. Kakršne se nam kažejo same po sebi ali za sebe, ne pa kakor nam jih kažejo drugi." (Str. 8.)

Temeljni pojem fenomenologije je pojem intencionalnosti, ki ga slovenimo kot usmerjenost na, naperjenost. Mišljenje je vedno mišljenje o nečem, zavest je vedno zavest o nečem. Ko si nekaj predstavljamo, imamo predstavo o nečem. Fenomenologijo najprej zanima, kaj je tisti "nekaj", kar si predstavljamo. To je predmet, natančneje, intencionalni predmet. Celotno fenomenologijo je moč razumeti kot razvoj pojma intencionalnosti, ki je bil globoko zasidran že v filozofiji najstarejše dobe – na samem začetku. Parmenidova zapoved, da je dovoljeno misliti le o tistem, kar je, in ne o nič, so filozofi, začeni s Platonom, utemeljevali, prirejali, obdelovali, vendar na neki način niso mogli nikoli mimo nje. Radikalno je Parmenidovo zapoved izpostavil Leibniz v vprašanju: Zakaj so stvari in ne raje nič? Ko razmišljamo, razmišljamo o tistem, kar je; kar nam je dano; kar je postavljeno (vrženo) pred nas. Zato se kot fenomenologi neprestano čudimo nad tem, da stvari sploh so in da so takšne,

kakršne so. Čudenje je temeljno fenomenološko stanje, ki omogoča rado-vednost. Radovednost pa je temeljna fenomenološka naravnost. Po Hribarju gre pri fenomenološki rado-vednosti več kot zgolj za željo po vedenju (vedoželjnost), po razkritju. Fenomenologija predpostavlja "rad imeti svet", da bi ga bilo sploh možno spoznati. Seveda pa ne govorimo o čutni ljubezni, ampak o ljubezni, ki je vnaprej. Še pred zavestnim odnosom do sveta. V temelju spoznavanja je torej globlji odnos do stvari pred spoznanjem stvari, je vzpostavljen pred-gnostični (izraza Hribar ne uporablja) odnos do stvari.

Ko govorimo o fenomenološkem pojmu "stvar" (die Sache), ne govorimo o ničemer drugem kot o stvari, ki in kakor se nam neposredno kaže. Stvar ni niti Kantova stvar na sebi niti tisto, kar Kant razume kot pojav, ampak natančno tisto, za kar se nam ona sama kaže. Če na primer gledamo drevo, ni stvar niti beseda "drevo" niti naša predstava (drevesa), ampak prav samo drevo, kakor smo ga, kažočega se nam, uzrli.

Seveda so se stvari tako na tej točki kakor tudi na drugih mestih avtorjem, obravnavanim v pričujoči knjigi, močno zapletale in tudi razpletale, tako da bi verjetno ne imelo večjega smisla posegati v to problematiko več, kot je potrebno zgolj za okvirno predstavitev teme in nekaterih izhodišč.

Potem ko smo poskušali izpostaviti temeljni fenomenološki odnos do sveta, poskušajmo izpostaviti naslednje ključno, spoznavnoteoretsko vprašanje: Kako uzremo stvari take, kakršne so? Naivni odgovor, ki pa je načelno povsem fenomenološki, je: Zlahka, sami od sebe, brez pretiranega truda. "S prebuditvijo refleksije o razmerju med spoznavanjem in predmetom vzniknejo težave, ki nimajo dna. Spoznanje, ki v naravnem mišljenju poteka kot nekaj najbolj samoumevnega,

naenkrat postane misterij." (Str. 32.) Zaplete se šele, ko bi radi natančneje razčlenili akt uzrtja – intencionalni akt. Nakažimo le Husserlovo razrešitev: "Z ideacijo, ki smo jo izvedli ob eksemplaričnih posameznih primerih takšnih doživljajev, izvedemo tako, da izpustimo vsako empirično psihološko dojetje in bivanjsko postavitev in preučimo le realno fenomenološko vsebino teh doživljajev –, dobimo tako čisto fenomenološko rodovno idejo intencionalnega doživljaja ali akta, kakor tudi njene čiste vrste." (Str. 32.) Smo torej na poti razpitih Husserlovih redukcij in epoche, postavljanja v oklepaj, začeni najprej z empirično-psihološkimi dejavniki: fenomenološka redukcija (epoche) v ožjem smislu, eidetska redukcija (epoche) in transcendentna redukcija (epoche), ki naj nas pripelje do čistega jaza kot jaza, "ki je uspel postaviti vprašanje o biti in nebiti sveta v oklepaj; s tem pa tudi vprašanje njegove nasebne smiselnosti (teleološkosti) ali nesmiselnosti (absurdnosti)." (Str. 79). Čisti jaz je onstran vseh vprašanj in dilem (vključno z vprašanjem smisla in nesmisla), temveč je nezainteresiran gledalec in kot tak dostopen za vedno nove refleksije (zaupognitev, k sebi). To je raven čistega gledanja, čistega zrtja, zrtje nezainteresiranega gledalca. Le-ta je zadnji temelj našega spoznanja.

Francis Zimmermann

Enquete sur la parenté

PUF, 1993, 248 str.

Sorodstvo velja za osrednjo temo socialne antropologije, zato je morda nenavadno, da pravzaprav ni veliko del, ki bi obravnavala tudi zgodovino preučevanja sorodstva. Če danes sicer že

malce zastareli Radcliffe-Brownov uvod v *African Systems of Kinship and Marriage* in Foxova *Kinship and Marriage* še nekako pokrijeta manko uvodov v samo sorodstvo, kritične analize samega razvoja teorij, njihovega nastanka in medsebojnega odnosa doslej praktično ni bilo. Delno je ta manko zapolnil že Adam Kuper s svojo *The Invention of Primitive Society*, toda njegova knjiga se ukvarja zlasti z britansko antropologijo in "njeno" potomstveno teorijo sorodstva, pri čemer ne poseže onkraj same zgodovine teorije.

Enquete sur la parenté Francis Zimmermanna zapolnjuje prav ta prazen prostor pregleda sorodstvenih študij v socialni antropologiji. Loteva se jih brez vnaprejšnjih predsodkov in mnenj o teorijah in nobeni od njih ne želi dajati prednosti. To na neki način dokazuje že zgradba same knjige, ki v uvodu pojasni temeljne pojme antropologije sorodstva, kot so sorodstvo, nasledstvo, potomstvo, svaštvo, bratovsko/sestrsko vez, konsangvinost oziroma krvno sorodstvo in podobno, opredeli razlike med njimi, zlasti še razliko med angleškim in francoskim pojmovanjem besede *filiation*. Ob tem izpostavi tri temeljne smeri antropologije sorodstva, ki se jim podrobneje posveti kasneje: teorijo potomstvenih skupin, se pravi